

Matkailututkimus 7: 2, 58-60 (2011)

©Suomen matkailututkimuksen seura

Kirja-arvosteluita

Uusia ja uudistettuja katseita

Urry, John & Larsen, Jonas (2011). *The Tourist Gaze 3.0*. Sage, Los Angeles, 282 s.

Antti Honkanen

Matkailualan opetus- ja tutkimuslaitos, Itä-Suomen yliopisto

John Urryn *The Tourist Gaze*n (1. painos 1990) voidaan katsoa kuuluvan matkailututkimuksen klassikoihin. Se on osa jatkumoa, johon kuuluvat Daniel Boorstinin *A Image: A Guide to Pseudo-Events in America* (1964); Luis Turnerin ja John Ashin *The golden hordes: International Tourism and the Pleasure Periphery* (1975), Dean MacCannellin *The Tourist: A New Theory of the Leisure Class* (1976) sekä Erik Cohenin (esim. 1972, 1974) eräät artikkelit. Kaikissa näissä pyrittiin kuvamaan (pääasiassa kansainvälisiä) matkailuilmiota ja matkailijoita - heidän käytöstään ja motiivejaan.

Urryn kirja jäi mielestäni myös viimeiseksi matkailututkimuksen klassikoksi. 1990-luvun aikana matkailututkimus institutionalisoitui ja koki ekspansion, jonka seurauksena matkailututkijoiden ja matkailututkimusta julkaisevien lehtien määrä moninkertaistui. Yksittäisistä kirjoista ei tullut enää tutkijoita yhdistäviä, vaan tutkimusaiheet monipuolistuivat ja eriytyivät. Koko ilmiötä haltuun ottaville teoksille ei ollut enää kysyntää.

Nyt julkaistu teos on *The Tourist Gaze*n kolmas ja paljon uudistuksia kokenut painos. Kun toiseen painokseen oli lisätty yksi luku, kolmannessa kokonaan uusia lukuja on kolme. Muut luvut on päivitetty ja niissä on huomioitu uudempaa tutkimusta. Lisäksi kahdesta edellisestä painoksesta poiketen, toiseksi kirjoittajaksi on tullut tanskalainen Roskilden yliopistolla työskentelevä Jonas Larsen.

Turistisella katseella John Urry viittaa siihen, miten matkailija katsoo matkakohdetta kiinnittäen huomiota sellaisiin ympäristön ominaisuuksiin, jotka poikkeavat omasta arkielintilasta. Matkailija hakee jotain matkakohteelle tyypillistä, merkkejä jotka erottavat sen muista tiloista. Turistinen katse pohjautuu Michel Foucault'n teoriaan institutionalisoituneesta katseesta, joskin Urryn tapa käyttää käsitettä poikkeaa varsin paljon alkuperäisestä.

Alkuperäisen jaottelun mukaan turistinen katse voi olla romanttinen tai kollektiivinen. Romanttinen katse nimensä mukaisesti romantisoi kohteen, jota kuuluu katsoa

omassa rauhassa tai korkeintaan henkilölle merkityksellisten ihmisten seurassa. Kollektiivisessä katseessa keskeistä on muiden turistien kanssa jaettu kokemus. Muiden turistien läsnäolo kertoo, että paikka on merkittävä.

Jaottelu oli merkittävä kirjan ensimmäisen painoksen ilmestymisen aikoihin, jolloin matkailu oli nykyistä enemmän sidoksissa valmismatkoihin, joihin oletettiin sisältyvän massamatkailun piirteitä. Matkustusmuodon ei sinällään pitäisi määrittää katsetta, mutta implisiittisesti sen annetaan ymmärtää olevan sidoksissa siihen. Matkailijat tekivät asioita yhdessä ja liikkuvat siellä, missä muutkin matkailijat. Vastapainona aiempaa individuaalisemmat matkailun muodot olivat kuitenkin kasvattamassa suosiotaan, joskin vasta matkustaminen halpeneminen (esim. halpalento-yhtiöt) ja Internetiin pohjautuvien varausjärjestelmien yleistyminen toi yksilölliset matkat lähes kaikkien ulottuville.

Uudessa painoksessa esitellään lisää katseiden muotoja. Matkailija voi kerätä nopeasti vaihtuvia turistikuvia merkkejä kollektiivisesti ollessaan esimerkiksi kiertoajelulla (*spectatorial gaze*) tai suhteuttaa matkalla tehtävät valinnat ympäristöjälkeen (*environmental gaze*). Turistinen katse on toiminut innoittajana monelle tutkijalle, jotka ovat löytäneet uusia katseen muotoja ja näin monipuolistaneet teoriaa.

Keskeistä katseelle on myös autenttisuus, mikä on herättänyt paljon keskustelua. Kaikissa painoksissa aihetta käsitellään, mutta yllättäen keskusteluun vaikuttanut Wangin (2000) jaottelu objektiiviseen, eksistentiaaliseen ja konstruktiiiviseen autenttisuuden ohitetaan kolmannessa painoksessa vain lyhyellä viittauksella.

John Urry tunnettiin Suomessa aiemmin parhaiten hänen talouden ja sosiaalisen järjestelmän muutokseen keskittyneestä tutkimuksestaan. *The Tourist Gaze* oli suora jatkoa tälle tutkimusprojektille. Englanti oli kokenut suuren murroksen Margaret Thatcherin pääministerikaudella (1979–1990). Perinteinen teollisuus oli vaikeuksissa koko vuosikymmenen ja suuria tehtaita oli suljettu. Tuotanto oli siirtymässä suuria sarjoja suosineesta fordistisesta mallista suurempaa variaatiota sallivaan postfordistiseen tuotantotapaan. Samalla palveluelinkeinojen merkitys oli noussut ja matkailu oli yksi sen merkittävimmistä muotoja. Matkailulla ja turistikatseella oli merkitystä siihen, miten tila ja sosiaaliset suhteet rakentuivat yhteiskunnallisessa murroksessa. Kaupungit olivat muuttumassa teollisuuskeskuksista palveluelinkeinoihin nojautuviksi postmoderneiksi kulutuksen temppeleiksi. Tällöin myös megaostoskeskukset, kuten West Edmonton Mall, olivat uusi ilmiö. Kuten Urry ja Larsen uudessa painoksessa tuovat esille, aiemmin ostoskeskuksissa ja huvipuistoissa hyödynnetty teemoittaminen on levinnyt yhä uusille alueille ja tässä kehityksessä matkailulla ja matkailijan katseella on ollut suuri merkitys.

Turistin katsetta kritisoitiin katseen ylivallan korostamisesta. Esimerkiksi Soile Veijola ja Eeva Jokinen (1994) huomauttivat, että matkailukokemukset ovat fyysisiä ja ruumiillisia. Yleisen kritiikin seurauksena Urry ja Larsen ovat kirjoittaneet kolmannen painokseen kokonaan uuden luvun *Performances*, jossa käsitellään ruumiillista katsetta. Kirjoittajien mukaan matkailu on rakentunut visuaalisten elementtien ympärille. Vaikka matkailija hyödyntää kaikkia aistejaan, katse organisoii sitä, miten muita aisteja hyödynnetään. Toisaalta katse on myös riippuvainen muista aisteista. Jos matkailija on esimerkiksi nälkäinen, tuntee kylmää tai voi pahoin, se vaikuttaa hänen kykyynsä käsitellä visuaalisia merkkejä.

Koska kyse on teoksen kolmannesta painoksesta, on syytä tarkastella kohtia, joita on muutettu tai jätetty kokonaan pois. Ensinnäkin lukujen otsikoita on lyhennetty. Esimerkiksi massamatkailun historiasta kertova luku *Mass Tourism and the Rise and Fall of the Seaside Resort* on uudessa painoksessa lyhyesti *Mass Tourism*. Samalla luvun alkuosaa on pidennetty ja kävelylaiturien katoamista pohtiva loppuosaa on poistettu kokonaan. En täysin ymmärrä miksi.

Ehkä suurimman muutoksen on kokenut viides luku, nyt *Changing Tourism Cultures*, joka käsittelee postmodernia matkailutilaa ja matkailijaa. Ensimmäisen painoksen ilmestymisaikaan keskustelu postmodernista oli tuoretta, tänä päivänä aihe on lähes puhki kuluttu. Päivityksen tarve onkin ollut suurin tässä ja kuudennessa luvussa, joka on uudelta nimeltään *Places, Building and Design* ja käsittelee sitä, miten turistin katse on vaikuttanut tilojen suunnitteluun. Myös tämän luvun sisältö ilmentää keskustelun postmodernista tyhjentyneen, sillä entinen alaluku *Postmodern Museums* on nimetty uudelleen muotoon *New 'Museums'*.

Kolmannen painoksen kokonaan uusia lukuja ovat *Vision and Photography, Performances* ja *Risks and Futures*. Nämä aiheet ovat matkailututkimuksessa runsaasti keskustelua herättäneitä, mutta harmillisesti niiden tieltä on kuitenkin poistettu luku *Tourism, Culture and Social Inequality*, joka olisi erittäin ajankohtainen, vaikka ei matkailututkimuksessa olekaan muodikas. Sen sijaan *Risks and Futures* on vahvasti aikaan sidottu ja pohtii matkailun tulevaisuutta ilmastomuutoksen ja muiden riskien valossa.

The Tourist Gaze on edelleen ajankohtainen teos. Kirja herätti aikoinaan niin paljon keskustelua, että uudistettu painos voidaan oikeuttaa jo sillä. Toisaalta itse epäilen, että tulen jatkossakin turvautumaan usein vanhaan painokseen. Tutkimus on aina oman aikansa kuva ja sen siirtäminen uudelle vuosituhannelle on haastava tehtävä. John Urry ja Jonas Larsen ovat tehtävässä onnistuneet, mutta jotakin on samalla menetetty. Sitä paitsi kirjan nimeen lisätty 3.0 on kovin kömpelö ja valmiiksi kulunut tehokeino.

Kirjallisuus

- Boorstin, D. (1974). *The Image: A Guide to Pseudo-Events in America*. New York: Harper.
- Cohen, E. (1972). Towards a sociology of international tourism. *Social Research*, 39, 164–182.
- Cohen, E. (1979). A phenomenology of tourist types. *Sociology*, 13, 179–201.
- MacCannell, D. (1976) *The Tourist: A New Theory of the Leisure Class*. New York: Schocken Books.
- Turner, L. & J. Ash (1975). *The Golden Hordes*. London: Constable.
- Veijola, S. & E. Jokinen (1994). The body in tourism. *Theory, Culture and Society*, 6, 125–151.
- Wang, N. (2000) *Tourism and Modernity*. Amsterdam: Pergamon.